

คอลัมน์ เปิดตำรา ประชาธิปไตย 3

ประชาธิปไตย คนไทยไม่เท่ากัน โดย อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์

**จรรยา ยุทธผลนาวิ
บรรณาธิการ**

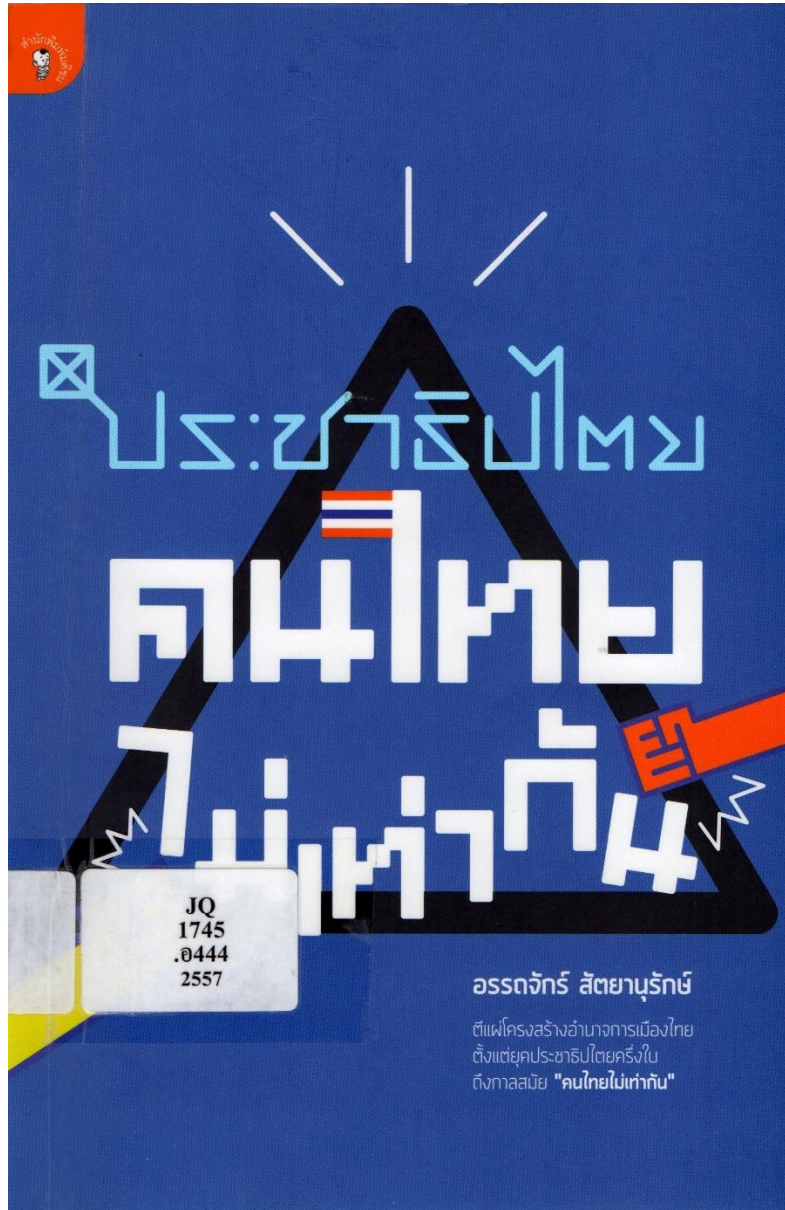
ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

“...ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทยในวันนี้ ก็คือการขาดความเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างเป็นประวัติศาสตร์ แต่ละฝ่ายล้วนเลือกเอาเฉพาะประเด็นที่จะทำให้ฝ่ายของตนได้เปรียบ และพยายามใช้ประเด็นที่กลุ่มของตนเองเลือกสรรขึ้นมาเป็นสายใยร้อยรัดมวลชนให้เข้าร่วมกันเคลื่อนไหวทางการเมือง...”¹

ข้อความจากเนื้อหาในบทนำของหนังสือ **“ประชาธิปไตย” คนไทยไม่เท่ากัน** ที่แสดงให้เห็นส่วนหนึ่งของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม อันเป็นผลพวงมาจากปัญหาทางการเมืองที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และการแบ่งกลุ่มแบ่งฝ่ายเพื่อปกป้องผลประโยชน์ที่ได้ตกแก่ประเทศชาติอย่างแท้จริง ปัญหาของความไม่เท่าเทียมจากโครงสร้างทางสังคมที่ผู้มีอำนาจปกครองได้สร้างขึ้นมาทำให้เกิดช่องว่างระหว่างประชาชน การเข้าถึงทรัพยากรอย่างไม่เท่าเทียม และการมอง “คน” ด้วยความหมายที่แตกต่างกัน จึงไม่ผิดแปลกมากนักที่ในระยะหลังมีกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเองเพิ่มมากขึ้น พวกเขาเหล่านั้นแค่ไม่พึงประสงค์ที่จะอยู่ภายใต้ความเหลื่อมล้ำที่ปกคลุมมาอย่างยาวนาน

¹ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. **“ประชาธิปไตย” คนไทยไม่เท่ากัน**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557, หน้า17.

“ประชาธิปไตย” คนไทยไม่เท่ากัน

ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งนอกจากบทบาทนักวิชาการในรั้วอุดมศึกษาแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้เขียนหนังสือที่พยายามสร้างความเข้าใจว่าเราจะอยู่ร่วมกันในสังคมนี้ได้อย่างไร และอาจารย์อรรถจักร์ ได้ใช้งานเขียนในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยใช้หลักฐานและกระบวนการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือในการหาคำตอบเหล่านั้น หนังสือเรื่อง

“ประชาธิปไตย” คนไทยไม่เท่ากัน ก็เป็นส่วนหนึ่งของความพยายามของผู้เขียนให้เห็นประวัติศาสตร์ของโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ส่งผลต่อความคิดของกลุ่มคนต่างๆ และทำให้พวกเขาเหล่านั้นออกมาเคลื่อนไหว

ผลเอกเปรมกับประชาธิปไตยครึ่งใบ

ในช่วงปี พ.ศ. 2516 – 2519 เศรษฐกิจของประเทศไทยประสบกับสภาวะไร้เสถียรภาพจากปัญหาการไร้เสถียรภาพทางการเมือง ผู้เขียนได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับ “เสถียรภาพทางการเมือง” ว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการต่อสู้เพื่อดำรงอยู่ของสังคมการเมืองหนึ่งๆ ซึ่งกลุ่มอำนาจเศรษฐกิจจึงได้รวมตัวกันสนับสนุนผู้ที่สามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมืองได้ จนกระทั่งได้มาเป็นพันธมิตรของผลเอกเปรม ตินสุลานนท์

ภายหลังจากที่ผลเอกเปรม ตินสุลานนท์ ได้รับการสนับสนุนให้เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี พ.ศ. 2523 ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ซึ่งผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การขึ้นสู่อำนาจในช่วงนี้จึงเป็นการประสานอำนาจของหลายฝ่ายเข้าด้วยกัน จนทำให้เกิดคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ” มาใช้อธิบายสถานการณ์ช่วงนั้นความคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ประจักษ์ ก้องกีรติ ได้เขียนบทความออนไลน์เรื่อง **กลับไปอ่าน “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”: มือดี แต่ไม่มีอนาคต²** และกล่าวถึงความหมายของประชาธิปไตยครึ่งใบผ่านการปริทัศน์ผลงานของศาสตราจารย์ ดร.ลิขิต วีรเวศิน ว่าเป็นผลผลิตมาจากการปรับตัวของกองทัพไทยในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 โดยมีผลผลิตที่สำคัญคือ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเปิดช่องให้ชนชั้นนำทหารและข้าราชการยังคงมีอำนาจครอบงำการเมืองอยู่มาก แต่ก็เปิดพื้นที่ให้ชนชั้นนำในภาคธุรกิจ การเมือง และชนชั้นกลางเข้ามามีส่วนแบ่งในอำนาจมากขึ้น และระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบยอมให้มีการเลือกตั้งภายใต้รัฐธรรมนูญที่รัฐบาลทหารกำหนด ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในบางระดับ ชนชั้นนำจากกองทัพยังคงเป็นผู้ควบคุมทิศทางการเมืองไทยผ่านตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งรัฐมนตรีกระทรวงสำคัญๆ สงวนไว้ให้กับชนชั้นนำ ข้าราชการ และวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้ง รวมถึงการกล่าวโดยสรุปเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบว่า “เป็นระบอบการเมืองแบบกึ่งปิดกึ่งเปิด ประชาธิปไตยเต็มใบก็ไม่ใช่ เผด็จการเต็มรูปก็ไม่เชิง และดูเหมือนเป็นคือระบอบ “เผด็จการอ่อนๆ” (soft-authoritarianism)”

การรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของผลเอกเปรม ตินสุลานนท์ ได้เชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยการเสริมสร้างอำนาจและบทบาทของพระมหากษัตริย์ในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการเสริมสร้างบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะการให้หน่วยงาน

² ประจักษ์ ก้องกีรติ. “ประชาธิปไตยครึ่งใบ”: มือดี แต่ไม่มีอนาคต (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 10 Nov. 20. เข้าถึงผ่าน <https://www.the101.world/halfway-democracy/>

ราชการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานตามโครงการในพระราชดำริ การสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับกลุ่มนักรธุรกิจ ผ่านการสถาปนา “เครื่องราชอิสริยาภรณ์อันเป็นที่สรรเสริญยิ่งดิเรกคุณาภรณ์” รวมถึง การสร้างอุดมการณ์ความเป็นไทยกับบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ ทำให้ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์กลายเป็นส่วนสำคัญของ “ความเป็นไทย” และมีคุณลักษณะสำคัญบางประการ เช่น การเป็นผู้น้อยต้องรู้ที่ต่ำที่สูง เชื่อฟัง กตัญญู ต่อผู้ใหญ่ การสร้างความคิด “ความเป็นไทย” ในลักษณะดังกล่าวจึงเป็นการสร้างความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคของคนในสังคม

นอกจากการเชื่อมโยงกับสถาบันเพื่อรักษาเสถียรภาพแล้ว ยังมีการแบ่งสรรอำนาจกับกลุ่มอำนาจ 3 ส่วน ได้แก่ ระบบราชการ นักธุรกิจ และทหาร โดยการจัดสรรอำนาจดังกล่าวทำให้เกิดการพึ่งพิงพระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์มากขึ้น และที่สำคัญกลุ่มข้าราชการก็เอื้ออำนวยผลประโยชน์แก่กลุ่มทุนในการขยายธุรกิจออกไปอย่างกว้างขวาง

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ยังเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มคนในชนบทซึ่งเริ่มไม่ยอมรับในเรื่องความเหลื่อมล้ำอย่างที่เคยเป็น การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ยังสัมพันธ์กับบทบาทของรัฐในสมัยนายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร รัฐบาลจากพรรคไทยรักไทยที่ได้รับเสียงข้างมากในการเลือกตั้ง และถือว่าเป็นกลุ่มอำนาจใหม่ที่ปรากฏตัวขึ้นมา ทำให้กลุ่มอำนาจเดิมและนายทุนมีความสั่นคลอน รวมทั้งไม่ยินยอมทำตามนโยบายของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร โดยเฉพาะกลุ่มธนาคารพาณิชย์ การเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ทำให้เกิด “ธุรกิจการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร” (Non-Bank) โดยเฉพาะธุรกิจบัตรเครดิต ซึ่งส่งผลให้ประชาชน “ชนชั้นกลางระดับล่าง”³ สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่ายกว่าเดิม

การดำเนินนโยบายประชานิยมของ พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ยังคงเน้นนโยบายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนและนโยบายที่รัฐให้บริการแก่ประชาชนในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิอันชอบธรรม เพื่อให้ชนชั้นกลางระดับล่างพึงพอใจ ทั้งการลงทะเบียนคนจนและนโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค

ถึงแม้ว่านโยบายของรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จะเป็นที่พอใจแก่ประชาชนระดับกลางถึงระดับล่างจำนวนไม่น้อย แต่กลุ่มนักพัฒนาชนบทกลับเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการตอบสนองจากการเรียกร้องสิทธิของชาวบ้านและการพัฒนาชนบทในแนวทางการพัฒนาแบบ “วัฒนธรรมชุมชน” ซึ่งมีแนวคิดมุ่งเน้นให้เกิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน ทั้งนี้ ผู้เขียน ได้เสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาภายใต้กรอบแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนว่า มีข้อจำกัดเรื่องการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบท เนื่องจากมีสาระสำคัญในการ

³ อ้างจากคำที่ผู้เขียนใช้ในหนังสือ หน้า 60

รักษามรดกเก่า แต่ทว่า การเคลื่อนไหวของชาวบ้านภายใต้แนวคิดนี้ก่อให้เกิดผลสำคัญคือ การแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านสามารถเสนอข้อเรียกร้องต่อรัฐได้ และสร้างการรับรู้ การให้ความหมายกับวัฒนธรรมของชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมของวัฒนธรรมไทยได้มากขึ้น

เพียงความเคลื่อนไหว

ปมปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร พร้อมกับข่าวคราวการทุจริตที่เกิดขึ้น ทำให้กลุ่มทหารกระทำการปฏิวัติรัฐประหาร ในปี พ.ศ. 2549 โดยได้รับการสนับสนุนจากคนชั้นกลาง นักธุรกิจและกลุ่มอำนาจที่ได้ประโยชน์จากระบบการเมืองแบบเก่า หากแต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านในช่วงรัฐบาล พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร ทำให้เกิดกลุ่มคนในพื้นที่ชนบทเข้ามาเป็นผู้สนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร จนกระทั่งเกิดการสร้างวาทกรรมและวัฒนธรรมของ “กลุ่มคนเสื้อแดง” ซึ่งในทางหนึ่งหมายรวมถึงกลุ่มผู้สนับสนุน พันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร และอีกนัยหนึ่งให้ความหมายที่กลุ่มคนที่เห็นความสำคัญของประชาธิปไตย

“กลุ่มคนเสื้อแดง” ได้กลายเป็นกลุ่มผู้เคลื่อนไหวขนาดใหญ่ที่มีข้อเรียกร้องต่อรัฐบาลทหาร โดยภายหลังจากเกิดความเคลื่อนไหวของ “กลุ่มคนเสื้อแดง” แล้วนั้น ยังมีการรวมกลุ่มเคลื่อนไหวด้วยแนวความคิดทางการเมืองเดียวกันขึ้นมาอีก ได้แก่ กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) กลุ่มความเคลื่อนไหวเหล่านี้ถือว่า มีบทบาทต่อการเมืองของไทยตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2549–2557 ก่อนที่จะถูกระงับความเคลื่อนไหวลงไปภายใต้อำนาจของรัฐบาลทหารอีกครั้ง เมื่อ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ร่วมกับกลุ่มทหารได้กระทำการรัฐประหาร เมื่อปี พ.ศ. 2557 ในช่วงรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร⁴

ความขัดแย้งทางการเมืองผ่านการประท้วงเรียกร้องจึงเกิดขึ้นจากความขัดแย้งจากโครงสร้างทางสังคม การสร้างความเหลื่อมล้ำ และผลกระทบของการใช้อำนาจ ก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มอำนาจทั้งกลุ่มการเมืองและกลุ่มชาวบ้าน ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ได้วิเคราะห์ต้นตอของปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งบริบทการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจ รวมถึงชี้ให้เห็นว่าทุกความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ไม่สามารถที่จะพิจารณาแก้ไขแต่ละปัญหาได้อย่างปัจเจก จึงต้องศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ในองค์รวม โดยเฉพาะการแก้ปัญหาในเชิงโครงสร้างเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของประชาชน

⁴ จากวันนั้นถึงวันนี้ ย้อน 6 ปี เหตุรัฐประหาร "22 พ.ค.2557" (ออนไลน์). เข้าถึงเมื่อ 13 Nov. 20. เข้าถึงผ่าน <https://news.thaipbs.or.th/content/292806>

หนังสือเรื่องนี้รวมถึงหนังสือที่ว่าด้วยมานุษยวิทยาการเมืองมีพร้อมให้บริการที่ห้องสมุด ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) สำหรับผู้ที่สนใจสามารถติดต่อสอบถามได้ที่ห้องสมุด หรือติดต่อเพื่อขอยืมหนังสือผ่านทาง Facebook Fanpage: ห้องสมุด ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร – SAC Library และ Line: @sac-anthropology

วันและเวลาให้บริการ

ห้องสมุด ชั้น 7-8 วันจันทร์-ศุกร์ : 08.30-16.30 น. และวันเสาร์ : 09.00-16.00 น.

ห้องสมุดสุข ภายใจ วันจันทร์-ศุกร์ : 08.00-18.00 น. และวันเสาร์ : 09.00-17.00 น.